

Máté Lajos

(1928-2011)

Máté Lajos nagyapja uradalmi néptanító volt. Édesapja, az irodalom- és sajtótörténész Máté Károly, 24 hónapot harcolt a fronton, s századosként szerelt le 1918-ban. Magyar-német szakos gimnáziumi tanár volt Dombóváron, s bölcsészdoktorként végzett Pécsen, 1925-ben. Sajtótörténetet tanított az egyetemen, folyóiratokat, szótárokat szerkesztett, több sajtóval és könyvkiadással kapcsolatos könyvet írt. Évekig volt a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda igazgatója. Édesanyja a dombóvári „mozis”-nak volt a lánya. Ez a mozis apa egyébként gazdatisztként tartotta el a családját.

Máté Lajos 1928. július elsején született, Pécsen.

A hatvanas évek közepén ismertem meg. Vonnatt jártam Békéscsabára, hogy az amatőr rendezői vizsgához szükséges tanfolyamon hallgassam szívderítő fecsegését a görögökről, s szellemes fejtegetését Brecht *Carrar asszony puskái* című játéknak térkiképzéséről. Aztán ő jött hozzánk, diákokhoz, Orosházára, tavaszi ünnepi műsort rendezni. Egyszer, valamin földühödve, irdatlan kiabálásba kezdett, s a pipáját is földhöz vágta. Érdeklődve néztem. Nem hittem el, hogy ilyesmi megtörténhet. Aztán, mintha mi sem történt volna, egy idő múlva folytatta a próbát. Ekkor már túl volt győri

és csabai rendezésein, de még láthattam egyik legjobban sikerült munkáját, a *Pillantás a hídról*-t. Erős előadás volt.

A hetvenes évek elején körülbelül egy időben kerültünk a Népművelési Intézetbe. Ő főmunkatársnak a Drámai Osztályra, én adminisztrátornak a kutatási részlegre. Pár év múlva rám bízták az amatőrszínjátszók eléggé elgazosodott képzéseinek ügyét. Terveimet nem titkoltam. Erre aztán, ahol csak lehetett, nevetségessé tett, borzadva ecsetelt mindenféle ifjú titáni erőfeszítést, két konyak között. Aztán egy szobába kerültünk. Tíz éven át dolgoztunk együtt. Utaztunk az országban, tanítottunk a nyári kurzusokon, leveleztünk, telefonáltunk, tartottuk a lelket magunkban meg másokban. Azt hiszem, mindent tudtunk egymásról.

Ő kora reggel kezdett, s fél tízre készen volt minden aznapi munkájával. Az elolvasott újságot azonnal eldobta, úgyszintén a nem iktatandó leveleket is. Kéjes örömmel szabadult meg mindentől, s időnként mindenkitől. Mire kitanultam vibráló természetét, ő már a lépteimet hallva tudta, mire számíthat, ha belépek. Ismertük egymást. Azokban az években megvetett mindent és mindenkit. Ha ez lehetetlennek bizonyult, magát vetette meg, amitől ingerült lett, tartós rosszkedve kerekedett. Tiszta-ságmániás volt. Ha beverte a térdét az asztalba, aznap nemigen lehetett hozzá szólni. Félt a betegségetől, a gyerekektől, a balesetektől. Idegesítette a pátosz, a politika, de türelmes volt a furcsálkodó színjátszókkal szemben. Néha eltanácstalanodott, s magával is vitatkozva mérlegelt egy-egy produkciót. Nem konspirált, nem ártott, legfeljebb nem segített. A fontoskodókat nagyon utálta, s azon nyomban ki is figurázta. Akkor kezdett elfogadni valakit, ha megbizonyosodott az illető esendőségéről. Megbocsátanivalót keresett, különben unatkozva vagy utálattal elfordult tőlünk. Kiszámíthatatlan, s rendkívül szórakoztató ember volt.

Csak sokkal később, a *Samesz voltam a Művész Színházban* című könyvéből tudtam meg, hogy ez a mindenben kétkedő, mindent kiforgató, keserű humorú ember milyen rajongó ifjú volt húsz évesen. Könyvek között töltött gyerekkor után, Várkonyi Zoltán mellett csodálkozott rá a színházra, de annyira, hogy bölcsészkarai tanulmányait három félév múlva odahagyta. Később a Nemzetiben is dolgozott Major Tamás és a többi nagy közelében, így nem kellett gyakorlati tárgyakat tanulnia, csak valami elméleti vizsgát tett az akkori főiskolán. Ez elég volt ahhoz, hogy rendezőként tartsák nyilván. A speciális osztályban olyanok tanultak vele együtt, mint Zsurzs Éva,

Udvaros Béla, és a későbbi legendás Kaposvárt megalapozó Kormos István.

Rendezőként, ahogy mostanában írják róla, a „csúcson” hagyta abba, s lett az amatőrszínjátszók Máté Lajosa, a színházi nevelés hírvivője, fesztiválok szervezője és a magyar kultúra követe külföldön is.

A történetmesélés, vagy ahogy ő mondta, a „sztorizás” volt az életeleme. Mindenre emlékezett. Ha ő lehetett a társaság középpontja, figyelni is képes volt másokra. Ilyenkor olyan kitüntetett figyelemmel fordult az őt érdeklő nők és férfiak felé, hogy azok életük fontos perceit éltek meg ebben a kaján reflektorfényben. Szerette, ha egy nő nő, méltányolta, ha egy férfi férfi, s kíváncsi szeretettel fordult az átmenetek felé.

Türelmetlen és kényes természete hihetetlen társasági munkabírással párosult. S legfőként ezért írok most róla, mert érdemes tudni a fiatalabb nemzedék tagjainak, hogy ez a nehéz természetű, színes, érdekes ember micsoda munkát végzett, mint kultúrdiplomata a színházi kultúra, s vele a drámapedagógia külföldi kapcsolatainak megteremtése során. Mi többiek már régen kidőlünk, amikor ő, hol németül, hol angolul, hol magyarul szóval tartotta a vendégeket vagy a házigazdákat. Ha nem velem történik meg számtalanszor, tán el se hiszem: külföldön járva, aggodalmas-nehézkés pillanatokban, elakadt tárgyalási helyzetekben csak úgy véletlenül ki kellett ejteni a nevét, s a tár-

saságban mindenki fölgyalmozódott. „Oh, Lajos Máté?!” Szívek és ajtók nyíltak meg a neve hallatára. Az általa megszórt és életben tartott barátságok és pedagógiai célzatú flörtök eredményeként juthattunk azokhoz a nemzetközi kapcsolatokhoz, amiknek minden értéke beépült a magyar alternatív színházi kultúra, s vele a drámapedagógia iskoláiba és intézményeibe.

Máté Lajos fia a magyar színházi élet egyik legjelentősebb alakja, a színész-rendező-színházigazgató: Máté Gábor. De Máté Lajosnak nemcsak vér szerinti fia és leánya él. Sokan vagyunk, akik őrizük a nevetését, az évődését („Hercegnőm, mi baj van? Mester, mi újsáág?”). Sokan vagyunk, akik először tapasztalhatták meg a közelében, milyen az, amikor a hazulról hozott polgári kultúrát könnyed és tékozló természetességgel birtokolja valaki. Ő pedig mintha mindig lebegett volna. „Iker vagyok! – mondta széles nevetéssel, Tudod, az Ikereknek mindig levegőben repked a kezük...” Nem szeretett megérkezni. Hisz „semmi, semmi nem jó, úgy, ahogy van” (*Sárközi György*). A bizonyosság fásztotta leginkább. Az elindulás hozta lendületbe.

Nemrég elindult közülünk, végleg, visszavárhatalatlanul. Hosszú, szép utat kívánunk néki.

És – mindent köszönünk.

Gabnai Katalin

(Az írás első megjelenése: Drámapedagógia Magazin 42. szám, 2011/2.)

* * *

Interjú Máté Lajossal¹

Olyan ő, mint a mesebeli tücsök – végighegedülte az életét, ma sincs például lakása, amit összegürített volna. Alapvetően vidám, még most is, hogy elmúlt hetvenéves. Talán azért maradt ilyen fiatal, derűs (néha azért morog is), mert nem vette túl komolyan sem önmagát, sem a rendszereket, sem az élet nagy problémáit. Ő csak hegedült és hegedül még, hiába közelít a tél...

Kérdéseim, amiket egy hosszas beszélgetésben nekiszögeztem, egészen szabályosak voltak. Hogy a riportból mégsem lett – amúgy, szabályosan – semmi, ez is lényéből fakadt. Megpróbálok idézni, kissé csapongva, Őt.

–Hogy milyen ember vagyok? Vagy milyenek tartom magam? Szörnyűnek. Szoktam ilyen játé-

¹ Az írás átvétel a Játékos 1998/4-es számából, lábjegyzetekkel és zárójeles kiegészítésekkel ellátva.

kokat játszani az amatőr rendezői tanfolyamokon: beszélj magadról, milyen vagy. Eleinte példaként magamról beszéltem, de akkor mindig annyira elborzadtak, és vagy azt kereste mindenki, hogy tud-e szörnyűségeket mondani magáról, vagy pedig elkezdett lakkozni. Így aztán már nem csinálom ezt a minta-dolgot.

Hol kezdjük? Az Iker jegyében születtem. És én ezt komolyan veszem – bár van, aki röhög ezen –, de nem valami hülye újságban olvasott horoszkópot, hanem azt, hogy én Iker vagyok. És tényleg az vagyok. Ez a kétarcúság, ez rettenetes. Azért az, mert az ember képlékenyebb, mint kellene. Tehát mondjuk, az úgynevezett erkölcsi tartásom, az meglehetősen „labilis”. Jó, politikailag nagyon elszánt vagyok. Ott, amit gondolok, azt tartom, engesztelhetetlen vagyok, semmiképpen nem úgynevezett opportunistá. De emberekhez való simulékonyságban, vagy konfliktuskerülésben, vagy

nőkkel, az ilyen esetekben borzasztóan „jellemtelen” vagyok. (Azért ezt idézőjelben írd!) Ez a kétarcúság főleg a magánéletben nyilvánult meg, de nem csak, tulajdonképpen a munkában is.

Hosszú ideig rendező voltam, és miután nem vagyok nagyon büszke a Népművelési Intézetre sem (*ma ez a Magyar Művelődési Intézet – T. Zs.*), a népművelői voltomra sem, így most még mindig rendezőnek tartom magam, úgy szerepelek, ha néha még előfordulok zsúrikben, nyilatkozatokban, mint rendező. De rossz rendező voltam. Ez is rettenetes konfliktushelyzet, mert ott van például Bóta Gábor, aki gyönyörűt írt rólam augusztusban, amikor megkaptam a Népművelésért-díjat, de rettentően féltém tőle, mert róla van Koltai Robinak az a paródiája, hogy „...és akkor az a nagy bukásod, az milyen is volt?” Hát én iszonyúan be voltam rendezve, hogy jön most a Bóta, akit nagyon is érdekelt, hogy miért hagytam ott a pályát, és amikor azt mondtam, hogy azért hagytam ott, mert nem voltam elég jó, akkor ebben elkezdett kurkászni, a cikkben persze ez szerencsére nem jelent meg sehol. Mondom, ez érdekelte, és nem fogta fel azt a dolgot, hogy egyszerűen nem voltam elég következetes, nem voltam elég határozott, nagyon megértő voltam, de ez nem pozitívum, egy színésszel szemben ne legyen megértő, az csak csinálja meg, amit a rendező akar.

Amikor rájöttem arra, hogy ezt nem tudom elérni, akkor adtam föl. Ez a hetvenes évek első éveire esik, amikor Ascher Tamás, Zsámbéki Gábor, Székely Gábor feltűnt. Akkor azt mondtam, hogy ha én ezt nem tudom úgy csinálni, mint ők, márpedig nem tudom, akkor ott kell hagyni a pályát. Rádadásul tíz éve voltam már Békéscsabán, ami az ország legrosszabb színháza volt, szerintem még ma is az, egyszerűen nem lehetett levegőt venni, mintha mikrobákkal lett volna ott teli minden. Húsvét nagyszombaton aztán mentem haza a színészházból, és a Halászcserda felől jött szembe két hullarészeg pasas, kapaszkodtak a biciklijükbe, és azt mondták, nézd, hát ilyen emberek rendezők itt. Biztos nem színházba járó emberek voltak, ez volt a város véleménye. Na, akkor végleg megérledött bennem, hogy ezt abba kell hagyni. Közben én mindig foglalkoztam amatőrökkel, nem rendeztem őket, elég bajom volt nekem a hivatásosokkal, hanem mindenféle oktatások, tanítások, tanfolyamok voltak. Nekem egyébként újságírónak kellett volna menni, nem rendezőnek, mert alapvetően kíváncsi vagyok. Egy riporthoz ennyi talán elég lenne, de a rendezés valódi elmélyültséget kíván. A fiam (*Máté Gábor színész, rendező – T. Zs.*) makacsul vé-

gigrárgja magát mindenben, talán a saját tévedésén is, de nem adja fel...

Szóval 63 táján kezdődött, oktattam mindenfélét, főleg Békés megyében. Így aztán volt közöm az amatőrökhöz, és eljöttem az intézetbe. Ez persze álmegoldás, ez is tipikusan Iker-dolog, hogy álmegoldást választottam; otthagytam a pályát, de hova jövök, a Népművelési Intézetbe, ahol mivel fogok foglalkozni, színházzal. Nem tejeskocsisnak mentem, noha az lett volna igazi leszámolás. Nagyon is a színház búvkörében vagyok? Azt hiszem, igen. Bár erre is nehéz válaszolni. Körül vagyok véve színházi emberekkel, a fiam színész, a feleségem ügyelő, eredetileg színész volt, tehát nem is hagytak volna szabadulni. Bár az is igaz, már nem megyek szívesen színházba, ha meg lehet úszni, akkor én azért megúszom, igyekszem... Játsszom is színházban, úgy, hogy olyan nagyon, persze, nem megy ez a megúszás! A *Rosencrantzot*², azt most már hat éve játsszuk, nagy sikerünk volt nemrég Németországban is.

A *székekben*³ is volt egy szerepem, amit azért kaptam, gondolom, mert látott a Szeredás András a *Rosencrantzban*. Én nem vagyok színész. Én egy figura vagyok, és ha levetem a szemüvegem, ettől még ostobábbnak nézek ki, mint szemüvegben szoktam kinézni. Ez jól jött A *székekben*.

Melyik az a színház, amelyik még hatással van rám? Erre is nehéz válaszolni, mert amikor a fiam még nem volt színész, akkor a kaposvári színház volt nekem a non plus ultra. Akkoriban sokszor hívtak tanfolyamokra vagy zsúrizni, és mindig úgy mentem Kaposvárra, hogy: de este legyen színház! Tetszett nekem egyébként annak a színháznak – a nagy korszakában – politikai összekacsintgatása is a világgal. Aztán maradt a nosztalgia. A Katona József Színház az nagyjából a kaposvári gyereke, oda többször járok, most nemrég láttam az *Elveszett levelet*. Találkoztam a Markovits Ferivel (egy rádiós pasas), egymás mellé kerültünk a ruhatárban – „na, mit szólna? – mondja, olyan Kaposvár-hangulat volt, nem?” Hát igen, ez az, ami engem foglalkoztat.

Az Új Színházba járok még, oda kénytelen vagyok menni, főleg olyat nézek meg, amiben a nem-jem dolgozik, máshova nem nagyon, ami nagy hiba, tudom. Még néhány alternatívát megnézek, de mindig megkérdezem előre, hogy meddig tart, mert kényelmetlenül lehet ülni, nem lehet kijönni, mert nincs szünet, meg ilyesmi, ezért kétszer is meggondolom. De hát ez már az öregséggel is jár.

2 Tom Stoppard: *Rosencrantz és Guildenstern halott*

3 Ionesco: *A székek*

Pedig hiszek abban, hogy az amatőrökből ki-termelődhet egy olyan új gárda, akik megújulást hozhatnak a színházi életben. Az ugye, történelmi tény, hogy a tragikusan elhunyt Paál Isti amatőr volt, Ács János is amatőrből lett, bár ő nem tudja átugrani a saját árnyékát, és már nem az, aki a *Marat/Sade*-ot⁴ csinálta Kaposváron, de hát ő amatőr színész volt elsősorban, és hallatlanul jó egyéniség volt. Na, azt persze nem lehet mondani, hogy – hogy is szokták ezt nevezni? – guruszerű. De jó. Jobb amatőr színész volt, mint amilyen profi rendező most. Érződik rajta ez a dolog. És nagyon jól tanított. Vagy fel lehetne hozni példának Lengyel Palit, aki abszolút amatőrként lépett ki a porondra, Gőz Pistát, aki színész vonalon volt amatőr, sok ilyen van.

Sokan még amatőr korukból ismernek engem is, mert zsűriztem vagy tanítottam őket. Látszik a mosolyukon, mikor rám köszönnek, de hát ugye én honnan a fenéből emlékeznek rájuk, mindenkire. Azért egy Rózsahegy-i anekdotát hadd meséljek el erre példaként. Rózsahegy-i beszélget egy fiatal újságíróval, valaki odaköszön. „Kálmán bácsi, ki volt az? Honnan tudnám édes fiam, azt se tudom, te ki vagy!”

Végül is, amikor én itt az intézetben már két éve vagy másfél éve megbántam, hogy itt vagyok, mélyégesen megbántam – most már vagy húsz éve bánom –, akkor bekerültem abba a bizonyos AITÁ-ba (az amatőr színházak nemzetközi szövetségébe), gyér – ámbátor kreatív – angol tudásom alapján, és akkor kezdtem olyan előadásokat látni, amik azért nagyon földobtak. 1973-ban például a monacói fesztiválon, ez lakkozott fesztivál, de akkor még nem volt annyira lakkozva, láttam olyan amatőr társaságot, akiről úgy gondoltam, hogy ebből aztán lehet továbblépni. A Színház című lapban írtam is erről, olyasmi címen hogy „Szabad színházak”, hát az nekem nagyon tetszett. És ott igazi élményekhez jutottam. Akkor találtuk ki, hogy Kazincbarcikára, ha lehet, meghívunk ilyen jó előadásokat, de ez nem mindig sikerült. Elhívtuk viszont a megfigyelőket, akik hál’Istennek vittek innen előadásokat.

Vagy ott van a Stúdió K. *Woyczekje*⁵, az is megrendítő élményem...

Egyáltalán, a Stúdió K. Persze, hivatalból üldöz-tük is, ráadásul ennek két oldala volt, az egyik politikai, a másik pedig belső féltékenység. Paál Istinek a dolgait is nagyon szerettem, az a bizonyos *Pető-*

*fi-rock*⁶, aminek a hivatalos címe nem is ez volt, bár mindenki így emlékszik rá, az egészen zseniális előadás volt, és rendszeren meg kellett érte harcolni. A „Szóljatok szép szavak Petőfi Sándorról”⁷ című fölfutásos rádiós akárminek folytak az elődöntői, és Kecskeméten ők voltak a legjobbak. A legjobbaknak viszont a gálaesten is részt kellett venni, de önekk Győrben volt vendégszereplésük. És akkor a zsűri dezavualta őket, hogy ha nem vesznek részt a gálán, akkor annyi, úgyszólván vigasz ágon jutott be a *Petőfi-rock*. Aztán meg ők kapták az abszolút díjat. Egyenes adásban ment a döntő, 1973. március 14-én, tele voltunk rendőrökkel, ne tud meg, úgy be voltunk szarva ettől a március tizenötötől, mint soha senki... Darvas József volt a zsűri elnöke. A hírek alatt hozta meg a zsűri a döntését. Egyenes adás volt, ahogy mondtam, és akkor Asperján György odament Darvas Józsefhez, és azt mondta: „Első a *Petőfi-rock*, második a *helység kalapácsa*, a Keleti rendezése.” Vagy megosztott elsőt kaptak? Mindegy. Darvas ránézett és azt mondta, „ezzel én nem értek egyet”. Mire Asperján: „Adásban vagyunk miniszter úr, menni kell.” Szóval így lettek ők az elsőek.

Bérczes Laci csinált velem a Film Színház Muzsikában egy interjút, nem tudom már, mi volt a címe, *Egy szomorú hivatalnok*, vagy valami ilyesmi, s ott kifejtettem azt, hogy szörnyű dolgokat látok az amatőröknél. És borzalmasak, alig bírom végignézni. De közben csak istápolom és pátyolgatom őket, mert a lelküket tették bele. Molnár Gál Péternek, mikor még nem volt ennyire gonosz és ennyire öreg, volt egy mondata, hogy az amatőr színész nem veszíthet mást, csak a jó közérzetét. Még ez is annyira meg volt nyomorítva abban az időben, hivatalok, meg pártbizottságok, meg nem tudom mik, minősítések által, hogy én már csak azért is mindegyiket védtem... Lehetett akkora baromság, hogy már a fülem kettéállt, de hát ez az ő élete, ő ezt akarja. Ettől aztán én ilyen humánus, vagy megértőbb zsűror voltam, mint sokan. – Megöregedtem. Most már türelmetlen vagyok... Például versmondóknál; kijön, bemondja a címet, és már akkor tudom, hogy milyen lesz. Ez nagy betegség, tudom, de közben mégiscsak olyan lesz. Kijön, bemondja, és olyan. Ez együttesekkel is van így. Akkor bizony előkerül a türelmetlenségem, ami régen még nem volt. Életkor függvénye lehet, meg aztán már túl sokat láttam, és nagyon keve-

6 A Paál István vezette Szegedi Egyetemi Színház *Petőfi-rock* előadása.

7 „Szóljatok szép szavak Petőfiről”: országos verseny, amelyet a Magyar Rádió hirdetett meg.

4 Peter Weiss: *Marat / Sade* 1981.

5 Georg Büchner: *Woyzeck* (Stúdió K.) 1981.

sen tudnak meglepni. Nem is várok már meglepetéseket.

Jó, talán fáradt vagyok néha, meg kedvetlen, de azért a fiatalok életnek. Persze, elsősorban a nők. A férfiak hülyék. Nem értenek semmit. A nőkkel elsősorban megértőnek kell lenni. A legnagyobb hülyeségekkel kapcsolatban is... Megértőnek kell lenni, és vigasztaló szavakat kell tudni mondani a nagy fájdalmakra, vagy a nagy csalódásokra. Ezeket én viszonylag őszintén tudom tenni. A férfiak nem érdekelnek. Unom őket, menjenek a fenébe. A komoly dolgaikhoz is tök hülye vagyok; számítógép meg ilyesmi. Az unokám már tudja kezelni, de én... Esetleg a mobiltelefon, de csak fölvenni tudom, beállítani már nem...

De a nők kedvesek. Némely tanítványom még ilyesmiket tud mondani: „...Annyira büszke voltam rád, hogy ott köszöntöttek, de nem azért, mert a barátom vagy, hanem azért, amilyen vagy...”

A haláltól nagyon félek. Naponta eszembe jut, igen, most meg főleg, hogy ilyen öreg vagyok, nem tudom feldolgozni... Az az alapaxiómám, hogy minden vallás azért túlvilághitű, mert az ember nem tudja elképzelni, hogy halhatatlan. Egyszer egy barátnőm azt mondta, hogy azért rettegsz te a haláltól, mert nem tudod elképzelni, mi van utána. Ma éjszaka az érdekelt, hogy mi lesz, ha meghalok, te vársz engem, honnan fogod megtudni, és biztosan dühöngesz, mi az, hogy megbízhatatlan voltam, még most is... Meg hogy értesíti-e Rézi (a feleség) a Teátrumot, meg ilyenek. Talán ki kéne írni, hogy kit kell értesíteni, de hát ennyire meg nem hozom közel a dolgot... Ez a családból is adódik. A fiam is ilyen, Kosztolányi-műsorának is ez a lényege... Negyvenévesen nem foglalkoztatott ennyire a halál, de kicsi gyerekkoromban igen. Akkor például annyira szerettem volna az anyai nagyszülőkkel együtt maradni, hogy azon töprengtem, hogyan lehetne szerezni valami ruhadarabot, ami halhatatlanná tesz, és akkor együtt maradhatunk.

Isten? – idézem a kisfiamat: nem tudom az Istennek megbocsátani, hogy nincs. Tudniillik ennyi borzalmat elviselni, amit eltűrünk! Persze, ennek a katolikus hitben megvan a magyarázata, az erendő bűn és büntetése – de én nem ettem az almából, nem is szeretem az almát, semmi közöm az eredeti bűnhöz, hogy jövök én ahhoz, hogy ennyire bűnhődöm...

Szeretet? Én nagyon szeretem, ha szeretnek, de ezt nem ismerem be. Nagyon igénylem, de csak nem képzeled, hogy bevallom; szeretetigényem van? Viszont arra büszke vagyok, ha a tanítványaim szeretnek. Az első évben, amikor tanítani

kezdtem a Teátrumban, akkor még gyakran feljöttek a kis bérelt lakásunkba, ott voltak, néha nyolcan is... Az nem biztos, hogy én tudok igazán szeretni. Persze, Rézivel húsz éve együtt vagyunk... ő mindig toppon volt, érte nem áldoztam volna fel semmit; kis kaland, jó kaland, rossz kaland – ő egészen különleges helyen van... ő a legjobb tulajdonságom, ahogy mondták egyszer. De az az érzésem, igazi szeretetre nincs bennem készség. Olyanra, ami mindent megbocsát, mindenért, amikor a rossz mozdulatát is szeretni tudod a másikkal... Engem meg elkezd idegesíteni az is, akit nagyon szeretek.

Nem vagyok igazi nagyapa – nem tanítom az unokáimat farigcsálni, meg hogy milyen a nádirigó... – Rézi sokkal jobb kapcsolatban van velük – talán nem vagyok elég öreg a nagyapaszeréhez... A múltkor egy tanítványomat vittem színházba, és az unokák is jöttek. Húha, nagyon érdekelte a dolog őket, és nem árulták el senkinek; a hapa – csajozik. (Hapának hívnak.) De nem engem akartak kímélni, hanem a Rézit... Igen, az, hogy a hapa nővel lesz, az nagyon felvillanyozta őket...

Ha lehetne három kívánságom? Szeretnék negyvenéves lenni – mondjuk öt évig – és ha picivel több pénzem lenne, hogy megvásárolhassak néhány dolgot negyvenévesen. Más? Nemigen. Szakmai ambícióim nincs. Persze, amikor rendező akartam lenni, akkor nagyon jó rendező akartam lenni. Várkonyi Művész Színházában kezdtem, mint samesz, 1948-ban. 48 szeptemberétől vezettem naplót, persze szakmait, akkoriban úgy gondoltam, hogy aki ilyen remek színházban kezd a tanulóéveit, mint a Várkonyié, abból nagyon jó rendező és nagyon jó színházcsináló lesz. Ez nem jött össze.

A gyűlölet? Volt, aki irritált, de, hogy odáig juszak, hogy gyűlölöm... Nem. Van egy nagyszerű barátom, aki az emlegetett naplóból megírta a szakdolgozatát, és odaírta, hogy ezt az én kéziratom alapján csinálta, de nem mindig tette ki az időzjelet... Mondjuk egy kicsit bánt, de attól én még nyugodtan le tudok ülni vele, esetleg a háta mögött tesztek egy kis megjegyzést... Lehet, hogy ez is az Ikerség? Lehet, de az is lehet, hogy „mátélajosság”. Fiatalabb koromban szerettem piszkálódni – azért valami megmaradt ebből mára is – volt egy kollégám, reggel bejött, félórára bement az osztályvezetőhöz, no, hát rá szívesen tettem megjegyzéseket... Ilyesmiben szívesen benne vagyok, talán kicsit gonosz vagyok.

Nem vagyok viszont beképzelt. Meg művelt se nagyon. Némi színháztörténeti tudásom, színházismeretem van, érintőlegesen ismerem az irodal-

mat, főleg a XIX. századtól, már akkor polgárnak tartottam magam, amikor még nem volt divat, és ezért a polgári irodalmat ismerem, azt a kort, amikor Budapestből Budapest lesz. A Vígszínház történetéből akartam doktori disszertációt írni, anynyira izgatott a dolog, bölcsezt voltam egy darabig – de amúgy nagyon hiányos a műveltségem. Arról nem is beszélve, hogy ma ehhez hozzátartozna a gépkocsivezetés, számítógép-kezelés...

Erről ennyit.

Van a világon egy város, ahol szívesen élnék. Amszterdam. Hogy miért, nem is tudom. Talán a Vörös negyed miatt, talán az egész légköre miatt. Persze, nagy vonzerő volt, hogy oda egyáltalán ki tudtam menni, de bevallom, nem a Rembrandt Múzeumba rohantam.

Tipikusan városi ember vagyok. Mert nagyon szeretek ugyan kifeküdni egy fa alá, és nem félni a kullancstól, mint az unokám, de kirándulni már kevésbé. Rézinek van egy nagy sztorija rólam. Leszálltunk a Vadas-parknál, elindultunk toronyiránt, és majdnem tíz kilométert mentünk, kb. húsz éve, én végig rohantam, „hova rohansz, kérdezte a Rézi, kíváncsi vagyok, mondtam, oda lyukadunk-e ki, ahova én gondolom”. S hogy minél előbb elérjek oda, meg hogy a kirándulásnak minél hamarabb vége legyen, végig rohantam... Oda jutottunk.

Alkohol? Különböző periódusaim voltak, fiatalkoromban mindenívó voltam. A Művész Színházban még nem, de a Nemzetiben divat volt inni, kifejezetten divat volt, hogy a művészek részegek legyenek. No, ott volt egy statiszta barátom, akivel együtt ittunk esténként, tökmindegy volt, hogy mit iszunk.

A kocsmák államosításakor például, a maszekok tudták, hogy bezárják őket és ezért nem rendeltek utána, ha valami elfogyott. Bementünk, Takács bácsi megmondta, mi van, és akkor azt ittuk. Aztán győri rendező koromban konyakot ittam. Az aztán jó korszak volt, bevezettem, hogy aki mond egy jó poént, kap egy forintot. Természetesen én is kaptam. Volt olyan, hogy bementem a Rába presszóba, és kértem egy konyakot. Három ötven volt, nekem meg volt egy ötvenem. Jött valaki, mondott valami marhaságot, rendeltem neki egy konyakot – az egy ötvenből, hogy felvillanyozzam –, kapott egy forintot is, aztán valahogy mindig kifizettem a konyakokat, begyűjtöttem a pénzt. Ezután jött egy népművelői beütés, a cseresznye, no, az ihatatlan ital, aztán a rum, a vodka, meg a sör. Amikor elkezdtem a jó, igényes német söröket inni, azt hittem, annál maradok, most meg orvosi

javallatra itt vagyok ennél a szörnyű bornál. (Anynyira azért nem rossz!)

Van-e valami az életemben, amire büszke vagyok? Arra, hogy bekerültem az AITA-ba, azzal a szégyenbélyeggel, hogy szocialista vagyok, mégis elfogadtak. Erre nagyon büszke vagyok, mert nagyon nehezen fogadták be a keleti blokkból jövőket, engem meg öt perc alatt. A másik a fiam teljesítménye.

A kedvenc ételem a rakott krumpli, ahogy én csinálom (nem szeretek, de néha főzök). Meg van az a bizonyos szerb csirkém. Ezt meg is főztem, legutóbb a Csepűrágó Fesztiválon is, csak ott odaégett kicsit. A lényeg: a zománcos lábos alá jára teszem a füstölt szalonnát csíkokra vágva, rá krumpli-karikák, hagyma, paprika, paradicsom és csirke kerül – persze darabolva. Fokhagyma-gerezdek, mintha spékelném, a csirke bőre alá, meg mindenféle fűszerkeverék, ezt kell ismételni, amíg tart az anyagokból. Semmi víz nem kell alá. Fedő rá, és lassan, két – két és fél óra alatt megfőzni. Mikor megpuhult, és a leve elöntötte, akkor kész.

Kedvenc színem? – talán a kék, a mély-kék. Kövér nőknél a fekete, nem is tudom a színeket nő nélkül elképzelni. Szeretem a nyarat, mert akkor minden derűsebb, lehetne persze évszakom a tavasz is, de az Magyarországon kiment a divatból... Az ősz vonzó, de ilyen öregem? A telet, azt nem szeretem... Napszakom a reggel. Könnyen ébredek, nyáron kora hajnalban. 1945-ben szamárkocsis voltam, igen, számarakat hajtottam, és gabonát vittem Vácra, akkor mindig hajnali kettőkor kellett indulni, a napkelte a kies országúton ért, a két csökkent számmal bandukoltam, hát az gyönyörű volt...

Inkább a hegyeket szeretem, mint a tengert. Jönnek a hatalmas hullámok, na, ha ilyet látok, én megyek.

Vinnék-e magammal valakit egy lakatlan szigetre? Férfit biztos nem. Könyvben – kicsit közhelyes – az *Iskola a határon*, vagy a *Kis magyar pornográfusfiút*... Olyan tárgyam, amitől nem szívesen válnék meg, azt hiszem, nincs. Egyszer volt lakásom az életemben, rövid ideig, soha semmihez nem ragaszkodtam.

Rengeteget improvizálok, vannak időnként sziporkáim; egyszer azt mondta valaki: „Máté jobbakat mond a kocsmában, mint a zsúri értékelésen.”

Hogy 85 éves koromban is végig tudok-e majd nézni egy amatőr-fesztivált? Szeretném...

Lejegyezte Tóth Zsuzsanna